

ELAZIĞ ETNOĞRAFYA VE ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDE DEPODA BULUNAN BİR GRUP MADENİ İBRİK

Sahure YARIŞ*

Özet

Bu bildiri Elazığ Etnografya ve Arkeoloji Müzesi'nde depoda bulunan 20 madeni ibrik incelenmiştir. Maden sanatı içerisinde önemli bir yere sahip olan bu ibrikler form ve üzerindeki figürler sembolik açıdan değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bakır malzemeden yapılan ibriklerin dönemleri belirlenerek Türk-İslam sanatı içerisindeki yeri üzerinde durulmuştur. Bir kısmı satın alma bir kısmı ise bağış yoluyla müzeye getirilen bu ibrikler form, malzeme, süsleme tekniği ve özellikleri bakımından birbirlerine çok benzer şekilde ele alınmışlardır. Türk El Sanatlarının önemli bir kısmını oluşturan, bakır malzemeden yapılmış olan bu eserler, tabanlarında yere doğru genişleyen, düz kaideleri ile başlamaktadırlar. Gövde kısımları üzerinde ince uzun boyun kısımları ve boyundan gövdeye doğru "S" kıvrımı şeklinde uzanan sap, gövdeden geniş başlayan yukarı doğru daralan huni biçiminde emzik kısımları ibriklerin genel özellikleridir. Sadece gövde kısımlarında yer verilen süslemeler ile bazı farklar taşımaktadırlar. Bildiri, bilimsel olarak tanıtılan ibriklerin gövdeleri üzerine kazıma tekniği ile nakşedilen figürler de ikonografik açıdan değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Elazığ, İbrik, Maden Sanatı, Form, Sembol.

LOCATED IN STORE MUSEUM OF ARCHAEOLOGY AND ETHNOGRAPHY IN ELAZIĞ A GROUP PITCHER

Abstract

20 pitchers in storage in Ethnography and Archeology Museum Elazig in this report has been examined. Pitcher who has a significant place in art forms and figures on mine have been evaluated in terms of symbol. By determining the period of the Turkish-Islamic ewer made of copper it has focused on its place in art. This pitcher's form brought to the museum is a part of a portion of the purchase through donations, materials, dealt with each other in much the same way in terms of decorative techniques and features are. Constitutes an important part of Turkish Handicrafts, these works made of copper material, expanding the right place at the base, and begin with flat bases. Body parts of the elongated body from the neck to the neck portion and the "S" shaped fold extending handle, form the tapered funnel starting up large parts of the body is the general characteristics of the pitcher spout. Only carry some differences with the decorations contained in the body part. In a statement, the embroidered figures with engraving on the body of scientific experiments have also been introduced as pitcher evaluated iconographic.

Keywords: Elazığ, Ewer, Metal Art, Form, Symbol

Giriş

Türk El Sanatlarında önemli bir grubu oluşturan madeni eserler¹, Orta Asya'dan günümüze kadar tarihin zenginliklerini farklı çeşitleri ile sunarlar. Başlı başına bir sanat kolu olan bu eserler, ait oldukları devrin karakteristik form ve süsleme özelliklerini günümüze aktarmaları bakımından da önemlidir². Ortaçağda İslam dünyasını oluşturan ülkeler, Eskiçağlardan beri sanayinin çeşitli alanlarında hammadde olarak madenler bakımından zengin bölgelerdir. Bu ülkelerin ekonomisi ve teknolojisine katkı sağlayan madenlerden³ ilk bulunan ve işleneni bakırdır. Yapılan kazılarda

* Dr. Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü. e-mail: cinarsahure@gmail.com.

¹ Gül Tunçel, "Madeni Eserlerden Bir Grup Kap", *Turkish Studies*, 6, 2011, s. 564-577.

² Gül Tunçel, "Türk Maden Sanatı Kronolojisinde İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ndeki İki Adet Piring Buhurdan", *Milli Folklor*, S. 23, 2011, s. 257.

³ Abdulhalik Bakır, "Ortaçağ İslam Dünyasında Madencilik ve Maden Sanayi", *Tarih İnceleme Dergisi*, S. 21, 2002, s. 543.

Anadolu'da Çayönü, Çatalhöyük ve Suber' de bu madenden imal edilmiş eslere rastlanılmıştır. M.Ö. yedinci bine ait doğal bakırdan dövülerek yapılmış iğne, bız, kanca gibi aletlerin yanı sıra yüzük, boncuk gibi süs eşyaları da bulunmuştur⁴. Ayrıca savaş teknolojisinin gelişmesini sağlayan en büyük etken de madenin kullanım kolaylığıdır⁵.

Bu bildiriye Elazığ Etnoğrafya ve Arkeoloji Müzesi'nin depodasında bulunan bir grup madeni ibrik anlatılarak, ibrikler sanatsal açıdan literatüre kazandırılmaya çalışılmıştır.

Genellikle Farsça su dökme anlamındaki "âbrîz" kelimesinin Arapçalaşmış şekli olduğu kabul edilen ibrik, el yıkamak için azar azar su dökmeye mahsus uzunca bir emziği ve sapı olan, karınlı ve ince boyunlu bir su kabı olarak tanımlanmaktadır⁶. Özellikle tasavvufun erken dönemlerinde sıkça görülen ibriği; sufiler, yolculuk sırasında yanlarında taşırlar, buna; rekve, mathara ve râviye derlerdi. Bu, yolculuk âdabındandı. Aynı zamanda sünnettir⁷. Maden sanatı, Neolitik devirden beri, Orta Asya'da uygulanmıştır. Tümülüslerde bronz ya da demir devrine ait pek çok maden eşya bulunmuştur⁸. Madenin İslam dünyasında tanınması⁹ M.S. 7 yüzyıla rastlar. Bu tarihten itibaren metal işçiliği merkezleri kurularak devamlı gelişen tekniklerle üretime hız kazandırılmış ve zengin süslemelerle bezeli madeni eserler, İslam âleminde olduğu kadar diğer ülkelerde de ilgi ve istekle karşılanmıştır¹⁰. İslam sanatında Hıristiyan dünyasında olduğu gibi madenden yapılmış büyük boy

heykeller, zafer ve mezar anıtları yoktur. Madenden daha çok tepsi, tabak, tas, kandil, ibrik, şamdan, buhurdan, gülabdan gibi günlük kullanıma yönelik eşyaların üretildiği görülmektedir¹¹.

Bildiriye müzede bulunan, 20 madeni ibrik incelenmiştir. Bu ibrikler aşağıda kataloglanmıştır.

Katalog No: 1 / Müze Envanter No: 2009/E-76

Fotoğraf No: 1 / Yüksekliği: 37 cm / Malzeme: Bakır / Müzeye Geliş Tipi: Satın alma

Tanım: Eser, düz bir kaide üzerinde yükselmektedir. Aşağıdan yukarıya doğru daralan gövde üzerinde kitabesi yer almaktadır. Kitabede "Sahib Hacı Ali Ağa 1204" ibaresi yazmaktadır (M.1789-1790). Bakır malzemeden yapılmış olan ibriğin diğer kısımları boyun ve emziktir. Emziğin ağız kısmı oval bir şekilde açılmaktadır. Boyun kısmı, üstten ve alttan birer silme ile sınırlandırılmıştır. Üst kısımda yer alan silme üzerine huni şeklinde bir kapak yapılmıştır. Kapağın üst kısmı damla şeklinde sonlandırılmıştır. İbriğin boyun kısmından gövdeye doğru "S" biçiminde kıvrılan sap kısmı ile ibrik tamamlanmıştır.

Katalog No: 2 / Müze Envanter No: 2009/E-73

Fotoğraf No: 2 / Yüksekliği: 40 cm. / Malzeme: Bakır / Müzeye Geliş Tipi: Satın alma

⁴ Ülker Erginsoy, *İslam Maden Sanatının Gelişmesi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1978, s. 11.

⁵ Bakır, *a.g.e.*, s. 205.

⁶ C. Esat Arseven, "İbrik", *Sanat Ansiklopedisi*, C.2, 1965, s.767.; N. Bozkurt- S. Ertuğrul, "İbrik", *İslam Ansiklopedisi*, C.21, 2000, s. 372.

⁷ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ankara: Rehber Yayıncılık, 1997, s.10; Sahure Çınar, "Erzurum Arkeoloji Müzesi Deposunda Bulunan Kaçar Dönemine Ait Bir Grup İbrik", *Art-Sanat*, S. 2, 2014, s. 164.

⁸ Güngör Yavuz, "Türk Maden Sanatı ve Bir Selçuklu Şamdanı", *Arkitekt*, S. 2, 1968, s.78.

⁹ Şerife Tali, "Kayseri Etnografya Müzesi'nde Bulunan Şifa Tasları ve Sanatı Üzerine", *Turkish Studies*, Vol. 8, 2013, 2132.

¹⁰ Fulya Bodur, *Türk Maden Sanatı*, İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, 1987, s. 11.

¹¹ Ahmet Ali Bayhan, "Gümüşhane/Kelkit'ten İki Madeni İbrik", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Dergisi*, S.11, 2007, s. 2.

Tanım: Eser, düz bir kaide üzerinde yükselmektedir. Gövde üzerinde kitabe bulunmaktadır. Kitabede, “**Sahib Kasım oğlu Abdurrahman 1217**” ibaresi yer almaktadır (M. 1802-1803). Bakır malzemedden yapılmış olan ibriğin kitabesinin üst kısmında gövdeyi çevreleyen, dört sıra basit, kazıma tekniğinde yapılmış silmeler bulunmaktadır. Bu silmelerden sonra yine kazıma tekniği ile yapılmış içerisinde geometrik şekiller ile doldurulmuş bir bordür yer almaktadır. Bu bordürün hemen üst kısmında alt kısımda yapılmış olan basit silmeler iki sıra olarak tekrar edilmiştir. Eserin boyun ve emzik kısmının gövdeye bağlandığı yerde, kazıma tekniğiyle yapılmış iki sıra halinde silme vardır. Emzik kısmı, gövdeden yukarıya doğru daralan bir forma sahiptir. Ağız kısmı yukarı doğru oval bir formda yapılmıştır. Boyun kısmı, ortada dışa doğru şişkin olarak yapılmış bir boğumdan sonra devam etmektedir. Bu boğumdan sonra üste doğru hafifçe genişleyen ağız kısmı bulunmaktadır. Ağız kısmı üzerinde kapak yer almamaktadır. Eserin sap kısmı, "S" kıvrımlı olarak yapılmıştır.

Katalog No: 3 / **Müze Envanter No:** 72F/8-1

Fotoğraf No: 3-4 / **Çizim No:** 1-2 / **Yüksekliği:** 28 cm / **Malzeme:** Pirinç / **Müze Geliş Tipi:** Satın alma

Tanım: Kitabesiz olan ibriğin taban kısmında kaideye yer verilmemiştir. Pirinç malzemedden yapılmış olan eserin gövde kısmında yazılar vardır. Süslemeli olarak düzenlenmiş olan gövdenin her iki tarafında farklı sahneler tasvir edilmiştir. “A” tarafında stilize edilmiş bitkiler arasında, arkada bir şehir, ön tarafta ise avlanmakta olan iki atlı tasvir edilmiştir. Bu atlılardan üst kısımda olanın elinde bir mızrak, alt kısımda olanın ise elinde bir ok ve yay yapılmıştır. Bu iki atlının da yöneldiği bir aslan figürü bulunmaktadır. İbriğin alt kısmında köşede ise yere bağdaş kurarak oturmuş bir kadın figürüne yer verilmiştir. Gövdedeki bu kompozisyonun etrafı “S” ve “C” kıvrımlarıyla sınırlandırılmıştır. Eser, boyun, emzik ve sap kısımları ile devam etmektedir. Sap kısmı “S” kıvrımlı olarak gövdeye doğru uzanmaktadır. İbriğin emzik kısmı aşağıdan yukarıya doğru daralmaktadır. Emziğin gövdeye yakın olan yerinde oval bir kartuş içerisinde **İbrahim Suresi 7. Ayeti:** “Le-in şekertum le ezîdennekum” (Eğer şükrederseniz arttırırım) yazmaktadır. Ayeti çevreleyen kartuşun hemen bitiminde spiral şeklinde geometrik süsleme emziğin ağız kısmına kadar devam etmektedir. Ağız kısmı da yelpaze şeklinde açılan bir süsleme ile emzik kısmı sonlandırılmıştır. Eserin boyun kısmında ise yukarıdan aşağıya doğru sarkan bir badem içerisinde “**Selahaddin Eyyubi**” ibaresi aşağıdan yukarıya doğru okunmaktadır. Boyun kısmı üst kısımda dışa doğru yapılmış bir boğumla sonlandırılmıştır. Ağız kısmına aşağıdan yukarıya doğru genişleyen bir bölümden sonra geçilmektedir. Ağız üzerinde huni şeklinde düzenlenmiş, üzerinde damla şeklinin bulunduğu bir kapakla ibrik tamamlanmıştır. Kapağı çevreleyen bir yazı kuşağı bulunmaktadır. Yazıda **Kehf Süresinin 46. Ayeti** yazmaktadır. (El-mâlu ve-l benûnu zînetu'l hayâtid-dunya / Mal ve çocuklar dünya hayatının süsüdür). İbriğin “B” tarafında ise süslemeler devam etmektedir. Yine arkada bir şehir tasviri bulunmaktadır. Ön tarafta ise iki atlı savaşır durumda resmedilmiştir. Atları üzerindeki bu figürlerin her iki elinde birer hançer tasvir edilmiştir. İbriğin boyun ve sap kısmındaki yazılar tekrarlanmıştır.

Katalog No: 4 / **Müze Envanter No:** 2009/E-75

Fotoğraf No: 5 / **Yüksekliği:** 41 cm / **Malzeme:** Bakır / **Müze Geliş Tipi:** Satın alma

Tanım: Eser, kaidesiz ve kitabesizdir. Bakır malzemedden yapılmış olan ibrik, düz, süslemesiz, aşağıdan yukarıya doğru daralan bir gövdeye sahiptir. Gövde üzerinde yukarıdan aşağıya doğru daralan, etrafı dilimli bir kartuşla çevrelenmiş yazı bulunmaktadır. Yazıda “**La İlahe illallah**” ibaresi yer almaktadır. Yazının üst kısmında gövdeyi çevreleyen, dört sıra basit, kazıma tekniğinde yapılmış silmeler bulunmaktadır. Bu silmelerden sonra yine kazıma tekniği ile yapılmış

içerisinde geometrik şekiller ile doldurulmuş bir silme yer almaktadır. Bu silmenin hemen üst kısmında alt kısımda yapılmış olan basit silmeler iki sıra olarak tekrar edilmiştir. Eserin boyun ve emzik kısmının gövdeye bağlandığı yerde, kazıma tekniğiyle yapılmış iki sıra halinde silme vardır. Emzik kısmı, gövdeden yukarıya doğru daralan bir forma sahiptir. Ağız kısmı yukarı doğru oval bir formda yapılmıştır. Boyun kısmı, ortada dışa doğru şişkin olarak yapılmış bir boğumdan sonra devam etmektedir. Bu boğumdan sonra üste doğru hafifçe genişleyen ağız kısmı bulunmaktadır. Ağız kısmı üzerinde kapak yer almamaktadır. Eserin sap kısmı, "S" kıvrımlı olarak yapılmıştır.

Katalog No: 5 / Müze Envanter No: 74F/40-50

Fotoğraf No: 6 / Çizim No: 3 / Yüksekliği: 30,3 cm / Malzeme: Bakır / Müzeye Geliş Tipi: Satın alma

Tanım: Kitabesi bulunmayan ibrik, düz bir kaide üzerinde yükselmektedir. Bakır malzemeden yapılmış olan ibriğin gövdesinde bitkisel zemin üzerine kazıma tekniği ile geyik figürü yapılmıştır. Geyiğin ön ayakları ileri doğru yürür vaziyette, başı yukarıya doğru kaldırmış olarak tasvir edilmiştir. Bu figür iki sıra bordürle çevrelenmiştir. Bordürler geometrik süslemelerle doldurulmuştur. Bu bordürler aralarda ince silmelerle birbirinden ayrılmıştır. Bu geometrik motifler eserin boyun ve emzik kısmına geçmeden önce, gövde üzerinde de tekrar edilmiştir. Boyun kısmı, gövdeden yukarıya doğru daralmaktadır. Üst kısımda dışa doğru şişkin olarak yapılmış bir boğuma yer verilmiştir. Boğumun üzerinde ise yukarıya doğru genişleyen bir ağız kısmı yapılmıştır. Ağzın üzeri ise huni şeklinde yapılmış ve damla şeklinde sonlandırılan kapak ile kapatılmıştır. Emzik kısmı da gövdeden yukarıya doğru daralmaktadır. Emziğin ağız kısmı oval şeklinde açılmaktadır. İbriğin sap kısmı "S" şeklinde yapılmıştır. Sap kısmında süslemeye yer verilmemiştir.

Katalog No: 6 / Müze Envanter No: 74F/40-47

Fotoğraf No: 7 / Çizim No: 4 / Yüksekliği: 38,5 cm / Malzeme: Bakır / Müzeye Geliş Tipi: Satın alma

Tanım: Düz kaide üzerinde yükselen eser kitabesizdir. Bakır malzemeden yapılmış olan ibriğin gövdesinde bitkisel zemin üzerinde geyik ve aslan figürleri kazıma tekniği ile yapılmıştır. Alt kısımda kuyrukları yukarıya doğru, başları öne bakan iki aslan tasvir edilmiştir. Bu aslanların arasında ön ayakları üzerine oturur vaziyette bir geyik figürü işlenmiştir. Aslanların hemen üzerinde başları geriye doğru bakan iki geyik figürü vardır. Bu kompozisyon iki sıra bordürle çevrelenmiştir. Bordürlerden iç kısımdaki geometrik süslemelerle doldurulmuştur. Dıştaki daha geniş bordür ise birbirini takip eden çiçek motifleri ile doldurulmuştur. Bu bordürler aralarda ince silmelerle birbirinden ayrılmıştır. Gövdede kompozisyonu sınırlayan geometrik bordür eserin boyun ve emzik kısmına geçmeden önce, gövde üzerinde de tekrar edilmiştir. Boyun kısmı, gövdeden yukarıya doğru daralmaktadır. Üst kısımda dışa doğru şişkin olarak yapılmış bir boğuma yer verilmiştir. Boğumun üzerinde ise yukarıya doğru genişleyen bir ağız kısmı yapılmıştır. Ağzın üzeri ise huni şeklinde yapılmış ve badem şeklinde sonlandırılan kapak ile kapatılmıştır. Emzik kısmı da gövdeden yukarıya doğru daralmaktadır. Üzerinde kartuşlar içerisine alınarak yapılmış geometrik süslemeler yer alır. Emziğin ağız kısmı oval şeklinde açılmaktadır. İbriğin sap kısmı "S" şeklinde yapılmıştır. Süslemeye yer verilmemiş olan sap kısmının gövdeye birleşen bölümü kuş başı şeklinde sonlandırılmıştır.

Katalog No: 7 / Müze Envanter No: 74F/40-39

Fotoğraf No: 8 / Çizim No: 5 / Yüksekliği: 39 cm / Malzeme: Bakır / Müzeye Geliş Tipi: Satın alma

Tanım: Eser, kitabesizdir ve düz bir kaide üzerinde yükselmektedir. Bakır malzemeden yapılmıştır. Gövdede bitkisel zemin üzerinde boğa figürü kazıma tekniği ile yapılmıştır. Boğanın kuyruğu yukarıya doğru kıvrım yapmış, başı öne doğru bakar ve ağız açık, ön ayakları yürür vaziyette tasvir edilmiştir. Bu figür geometrik bir bordürle sınırlandırılmıştır. Gövdenin hem emzik kısmı hem de sap kısmının hemen altında tek dal üzerinde sıralanan yaprak motifleri işlenmiştir. Eserin boyun ve emzik kısmına geçmeden önce, gövde üzerindeki bitkisel süsleme bir bordür şeklinde tekrar edilmiştir. Boyun kısmı, gövdeden yukarıya doğru daralmaktadır. Bu kısım, gövdeden yukarıya doğru uzayan geometrik şekillerle süslenmiştir. Bu süsleme ince çizgiler halinde boyun kısmının üst bölümünde yapılmış olan dışa doğru şişkin boğum kısmına kadar devam etmektedir. Boğumun üzerinde ise yukarıya doğru genişleyen bir ağız yapılmıştır. Gövdeden yukarıya doğru daralan emzik kısmının gövdeye yakın bölümünde gövde üzerinde yer alan yaprak motifleri tekrar edilmiştir. Emziğin ağız kısmı oval şeklinde açılmaktadır. İbriğin sap kısmı "S" şeklinde yapılmıştır. Süslemeye yer verilmemiş olan sap kısmının gövdeye birleşmesi gereken bölümü gövdeye birleştirilmemiştir.

Katalog No: 8 / Müze Envanter No: 74F/40-81

Fotoğraf No: 9 / Çizim No: 6 / Yüksekliği: 39,5 cm / Malzeme: Bakır / Müzeye Geliş Tipi: Satın alma

Tanım: Düz bir kaideye sahip olan eser, kitabesizdir ve bakır malzemeden yapılmıştır. Gövdede bitkisel zemin üzerinde aslan ve boğa mücadelesi kazıma tekniğiyle işlenmiştir. Alt kısımda boğa; ağız açık, ön ayakları ileriye doğru kaçar vaziyette tasvir edilmiştir. Üzerinde aslan vardır. Başı öne doğru eğilmiş olarak tasvir edilen aslanın ön ayakları ve başı boğanın gövdesi üzerinde yapılmıştır. Bu kompozisyon birbirleriyle iki silme ile ayrılan bitkisel süsleme ile doldurulmuş iki bordürle sınırlandırılmıştır. İçteki bordür, kıvrım dallarla doldurulmuştur. Dıştaki bordür daha geniş yapılmıştır. Bordürün içerisi kıvrım dallar arasında yapılmış çiçek motifleriyle süslenmiştir. Eserin boyun ve emzik kısmına geçmeden önce, içerisi geometrik süslemelerle doldurulmuş bir bordür kazanmıştır. Boyun kısmı, gövdeden yukarıya doğru daralmaktadır. Üst bölümünde yapılmış olan dışa doğru şişkin boğum kısmı yer almaktadır. Boğumun üzerinde ise yukarıya doğru genişleyen bir ağız yapılmıştır. İbrik, ağız kısmının üzerine huni şeklinde yapılmış, üst kısmı damla şeklinde tamamlanmış bir kapakla sonlandırılmıştır. Gövdeden yukarıya doğru daralan emzik kısmının gövdeye yakın bölümünde yukarıya doğru uzayan kartuşlar içerisinde geometrik süslemeler yapılmıştır. Bu süslemeler emziğin orta kısmında da tekrar edilmiştir. Emziğin ağız kısmı oval şeklinde açılmaktadır. İbriğin sap kısmı "S" şeklinde yapılmıştır. Süslemeye yer verilmemiş olan sap kısmının gövdeye birleşen kısmı kuş başı şeklinde tamamlanmıştır.

Katalog No: 9 / Müze Envanter No: 74F/40-82

Fotoğraf No: 10 / Çizim No: 7 / Yüksekliği: 37 cm / Malzeme: Bakır / Müzeye Geliş Tipi: Satın alma

Tanım: Kitabesiz olan eser, düz bir kaide sahiptir. Bakır malzemeden yapılmış olan ibriğin gövdesinde dövme tekniğiyle düzenlenmiş zemin üzerinde kazıma tekniğiyle işlenmiş bir kadın figürü yapılmıştır. Saçları arkadan uzun önden kısa, başı yarıdan bir örtü ile kapatılmıştır. Figürün sağ eli ve kolu örtü altında kalmış, sol eli devam eden bu örtüyü tutar vaziyette tasvir edilmiştir. Kazıma tekniğiyle yapılmış olan kadın figürünün üzerindeki kıyafet ve yüzü dövme tekniğinde işlenmiştir. Eserin boyun kısmı aşağıdan yukarıya doğru daralmaktadır. Boyunun gövdeden hemen sonra başlayan bölümünde kazıma tekniğiyle yapılmış yukarıya doğru uzanan ince çizgiler işlenmiştir. Üst bölümünde yapılmış olan dışa doğru şişkin boğum kısmından sonra yukarıya doğru

genişleyen bir ağız yapılmıştır. İbrik, ağız kısmının üzerine huni şeklinde yapılmış, üst kısmı damla şeklinde tamamlanmış bir kapakla sonlandırılmıştır. Gövdeden yukarıya doğru daralan emzik kısmının üzerinde süsleme yapılmamıştır. Emziğin ağız kısmı oval şeklinde açılmaktadır. İbriğin sap kısmı "S" şeklinde yapılmıştır. Süslemeye yer verilmemiş olan sap kısmının gövdeye birleşen kısmı kuş başı şeklinde tamamlanmıştır.

Katalog No: 10 / Müze Envanter No: 69/28-1

Fotoğraf No: 11 / Yüksekliği: 41 cm / Malzeme: Bakır / Müzeye Geliş Tipi: Satın alma

Tanım: Eser, düz bir kaide sahiptir ve kitabesi yoktur. Bakır malzemeden yapılmıştır. Gövdede kazıma tekniğiyle işlenmiş, ortada geometrik süslemeli bir madalyonun içerisinde erkek yüzü yapılmıştır. Yüzün üst ve yan kısımlarında yanaklara doğru kıvrımlı şekilde yapılmış saçlar var. Madalyonu çevreleyen yaprak ve kıvrım dallardan oluşan bitkisel süslemeler ve bu süslemeleri çevreleyen geometrik süslemeli bordürle kompozisyon tamamlanmıştır. Gövdenin emzik ve sap kısımlarının hemen altında bitkisel motifler tekrar edilmiştir. Eserin boyun ve emzik kısmına geçmeden önce, içerisi geometrik süslemelerle doldurulmuş bir bordür kazanmıştır. İbriğin boyun kısmı aşağıdan yukarıya doğru daralmaktadır. Üst bölümünde yapılmış olan dışa doğru şişkin boğum kısmından sonra yukarıya doğru genişleyen bir ağız yapılmıştır. Ağız kısmının üzerine huni şeklinde yapılmış, üst kısmı damla şeklinde tamamlanmış bir kapakla ibrik sonlandırılmıştır. Gövdeden yukarıya doğru daralan emzik kısmının üzerinde gövdeye yakın bölümünde bitkisel süslemeye yer verilmiştir. Emziğin ağız kısmı oval şeklinde açılmaktadır. İbriğin sap kısmı "S" şeklinde yapılmıştır. Süslemeye yer verilmemiştir.

Katalog No: 11 / Müze Envanter No: 74F/40-40

Fotoğraf No: 12 / Çizim No: 8 / Yüksekliği: 38,7 cm / Malzeme: Bakır / Müzeye Geliş Tipi: Satın alma

Tanım: Kitabesiz olan eser, düz bir kaide sahiptir ve bakır malzemeden yapılmıştır. Gövde yuvarlak bir formda ele alınmıştır. Gövdenin taban kısmından sonra yukarıya doğru uzanan geometrik motifler işlenmiştir. Gövdenin orta kısmında ise uçlarında aşağıya doğru sarkan yaprak motifleriyle kartuşlar yer alır. Bu kartuşların içerisinde yine tek dal üzerinde çiçek ve yaprak motifleri stilize olarak işlenmiştir. Bu motiflerin üzerinde alt kısımda bir bordür olarak yapılmış olan geometrik süsleme tekrar edilmiştir. Bu süslemenin uç kısımları aşağıya doğru sarmaktadır. Hemen üst kısmında sırasıyla daire ve aralarında çizgilerin bulunduğu geometrik bordür başlamaktadır. Eserin boyun ve emzik kısmına geçmeden önce, ince çizgilerle doldurulmuş bir bordür daha yer almaktadır. İbriğin boyun kısmı aşağıdan yukarıya doğru daralmaktadır. Üst kısımda bulunan boğum kısmına kadar şeritler halinde geometrik süslemeler işlenmiştir. Boğum kısmı, dışa doğru şişkin olarak düzenlenmiştir. Boğum kısmından sonra yukarıya doğru genişleyen bir ağız yapılmıştır. Gövdeden yukarıya doğru daralan emzik kısmında süslemeye yer verilmemiştir. Emziğin ağız kısmı yelpaze şeklinde açılmaktadır. İbriğin sap kısmı "S" şeklinde yapılmıştır.

Katalog No: 12 / Müze Envanter No: 74F/40-41

Fotoğraf No: 13 / Yüksekliği: 42 cm / Malzeme: Bakır / Müzeye Geliş Tipi: Satın alma

Tanım: Kitabesi olmayan eser, düz bir kaide sahiptir. Bakır malzemeden yapılmıştır. Gövde yuvarlak bir formda ele alınmıştır. Gövde, taban kısmından sonra yukarıya doğru dilimli olarak yapılmıştır. Her bir dilim üzerinde içerisi bitkisel motiflerle süslü damla şekillerine yer verilmiştir. Dilimlerin üst kısımlarında birer gül motifi işlenmiştir. Eserin boyun ve emzik kısmına geçmeden önce, tek sıra olarak kıvrım dallarıyla birlikte gül motifleri tekrar edilmiştir. İbriğin

boyun kısmı aşağıdan yukarıya doğru daralmaktadır. Gül motifli bordürün hemen üst kısmından boğuma kadar devam eden ince çizgilerle dilimler yapılmıştır. Boğum kısmı, dışa doğru şişkin olarak düzenlenmiştir. Boğum kısmından sonra yukarıya doğru genişleyen bir ağız yapılmıştır. Ağız, huni şeklinde düzenlenmiş, üst kısmı damla şeklinde sonlanmış bir kapakla kapatılmıştır. Gövdeden yukarıya doğru daralan emzik kısmında süslemeye yer verilmemiştir. Emziğin ağız kısmı oval şeklinde açılmaktadır. İbriğin sap kısmı "S" şeklinde yapılmıştır. Gövdeye yakın kısmı kuş motifi şeklinde tamamlanmıştır.

Katalog No: 13 / Müze Envanter No: 74F/40-48

Fotoğraf No: 14 / Yüksekliği: 36,7 cm / Malzeme: Bakır / Müzeye Geliş Tipi: Satın alma

Tanım: Düz bir kaideye sahip olan ibriğin kitabesi bulunmamaktadır. Bakır malzemeden yapılmış olan ibriğin oval formu gövdesi süslenmiştir. Ortada sekiz kollu yıldız içerisinde bitkisel zemin üzerinde tavşan motifi işlenmiştir. Yıldızın etrafında dağınık bir şekilde yaprak motifleri bulunmaktadır. Bu kompozisyonu çevreleyen içerisi geometrik motiflerle doldurulmuş bir bordür yapılmıştır. Eserin boyun ve emzik kısmına geçmeden önce, çift sıra olarak ince silmeler kazanmıştır. İbriğin boyun kısmı aşağıdan yukarıya doğru daralmaktadır. Üst bölümde dışa doğru şişkin olarak düzenlenmiş boğum kısmı yer alır. Boğum kısmından sonra yukarıya doğru genişleyen bir ağız yapılmıştır. Ağız, huni şeklinde düzenlenmiş, üst kısmı damla şeklinde sonlanmış bir kapakla kapatılmıştır. Gövdeden yukarıya doğru daralan emzik kısmında süslemeye yer verilmemiştir. Emziğin ağız kısmı oval şeklinde açılmaktadır. İbriğin sap kısmı "S" şeklinde yapılmıştır.

Katalog No: 14 / Müze Envanter No: 66F/14-6

Fotoğraf No: 15 / Yüksekliği: 40 cm / Malzeme: Bakır / Müzeye Geliş Tipi: Satın alma

Tanım: Düz bir kaidesi olan eserin kitabesi bulunmamaktadır. Bakır malzemeden yapılmış olan ibrik, yuvarlak formu gövdeye sahiptir. Gövdenin üst kısmında bir bordüre yer verilmiştir. Tek sıra halinde, yukarıdan aşağıya doğru sarkan geometrik süslemeler bulunmaktadır. Bu süslemeler üst kısımda boyun ve emzik kısımlarına geçmeden önce bir silmeyle sınırlandırılmıştır. İbriğin boyun kısmı aşağıdan yukarıya doğru daralmaktadır. Gövdenin bittiği yerden itibaren başlayan dilimler daralarak üst bölümde yapılmış olan boğum kısmına kadar devam etmektedir. Üst bölümde dışa doğru şişkin olarak düzenlenmiş boğum kısmı yer alır. Boğum kısmından sonra yukarıya doğru genişleyen bir ağız yapılmıştır. Ağız, huni şeklinde düzenlenmiş bir kapakla kapatılmıştır. Gövdeden yukarıya doğru daralan emzik kısmının gövdeye birleştiği yerde iki sıra nokta şeklinde geometrik bordür yapılmıştır. Emzik kısmının gövdeden hemen sonraki bölümünde, gövdeye doğru olan kısmında bitkisel bir süslemeye yer verilmiştir. Emziğin ağız kısmı oval şeklinde açılmaktadır. İbriğin sap kısmı "S" şeklinde yapılmıştır. Sapın gövdeye birleştiği alt kısmı kuş başı şeklinde sonlandırılmıştır.

Katalog No: 15 / Müze Envanter No: 74F/40-1

Fotoğraf No: 16 / Yüksekliği: 41 cm / Malzeme: Bakır / Müzeye Geliş Tipi: Satın alma

Tanım: Kitabesiz olan eser, düz bir kaideye sahiptir. Bakır malzemeden yapılmış olan ibriğin gövdesi yuvarlak formudur. Silmelerle dilimlere ayrılan gövdenin orta kısmında üç dilim birleştirilip bir madalyon şeklinde süsleme yapılmıştır. Madalyonun içerisi bitki motifleriyle süslenmiştir. Gövdeyi oluşturan dilimlerin üst kısımlarında aşağıya doğru sarkan çiçek ve yaprak motifleri sırayla işlenmiştir. Gövdedeki dilimlerin bittiği kısımda tek dal üzerinde yaprak motifi vardır. İbriğin boyun ve emzik kısımlarına geçmeden önce dışa doğru şişkince yapılmış bir bordür

bulunmaktadır. Bordür, geometrik süslemelerle doldurulmuştur. Eserin boyun kısmı aşağıdan yukarıya doğru daralmaktadır. Gövdenin bittiği yerden itibaren başlayıp üst kısımdaki boğuma kadar devam eden kazıma tekniğiyle yapılmış geometrik süsleler vardır. Bu süslemeler alt kısımda zincir şeklinde birbirine bağlanmış, orta kısımları yukarıya doğru uzanan ve boğuma kadar ince silmeler olarak devam süslemelerdir. Üst bölümde dışa doğru şişkin olarak düzenlenmiş boğum kısmı yer alır. Boğum kısmından sonra yukarıya doğru genişleyen bir ağız yapılmıştır. Ağız, huni şeklinde düzenlenmiş bir kapak ve kapağın üzerinde damla şekil ile sonlandırılmıştır. Gövdeden yukarıya doğru daralan emzik kısmı vardır. Emzik kısmının gövdeden hemen sonraki bölümünde, gövdeye doğru olan kısmında bitkisel bir süslemeye yer verilmiştir. Emziğin ağız kısmı oval şeklinde açılmaktadır. İbriğin sap kısmı "S" şeklinde yapılmıştır. Sapın gövdeye birleştiği alt kısmı kuş başı şeklinde sonlandırılmıştır.

Katalog No: 16 / Müze Envanter No: 74F/40-3

Fotoğraf No: 17 / Yüksekliği: 35,5 cm / Malzeme: Bakır / Müzeye Geliş Tipi: Satın alma

Tanım: Düz bir kaideye sahip olan ibriğin kitabesi yoktur. Bakır malzemeli olan eserin gövdesi yuvarlak formudur. Gövde, çiçek ve dal motifleri ile süslenmiştir. İbriğin boyun ve emzik kısımlarına geçmeden önce uçları aşağıya doğru sarkmış yaprak motiflerinin oluşturduğu bir bordür vardır. Bordürün üst kısmında ise içerisi boş bırakılmış dışa doğru şişkince yapılmış bir bordür daha bulunmaktadır. Eserin boyun kısmı aşağıdan yukarıya doğru daralmaktadır. Üst bölümde dışa doğru şişkin olarak düzenlenmiş boğum kısmı yer alır. Boğum kısmından sonra yukarıya doğru genişleyen bir ağız yapılmıştır. Ağız, huni şeklinde düzenlenmiş bir kapak ve kapağın üzerinde damla şekil ile sonlandırılmıştır. Gövdeden yukarıya doğru daralan emzik kısmı vardır. Emzik kısmının gövdeden hemen sonraki bölümünde, gövdeye doğru olan kısmında bitkisel bir süslemeye yer verilmiştir. Emziğin ağız kısmı oval şeklinde açılmaktadır. İbriğin sap kısmı "S" şeklinde yapılmıştır. Sapın gövdeye birleştiği alt kısmı kuş başı şeklinde sonlandırılmıştır.

Katalog No: 17 / Müze Envanter No: 74F/9-2

Fotoğraf No: 18 / Yüksekliği: 38,5 cm / Malzeme: Bakır / Müzeye Geliş Tipi: Satın alma

Tanım: Düz bir kaideye sahiptir. Kitabesi olmayan ibrik bakır malzemedir yapılmıştır. Gövde dilimlere ayrılmıştır. Her dilim içerisinde uçları aşağı ve yukarıya doğru uzatılmış dilimli kartuşlar yapılmıştır. Kartuşlar içerisinde üç adet yarım ay ve ayların üzerinde birer dairelere yer verilmiştir. Kartuşun yukarıya doğru uzayan uç kısmında gül motifi işlenmiştir. Eserin boyun ve emzik kısımlarına geçmeden önce dışa doğru şişkince yapılmış bir bordür vardır. Bordürün hemen üzerinde sırayla gül motifleri tekrar edilmiştir. Bu motifleri çevreleyen silmeler yukarıya doğru uzatılmış ve boyun kısmı da gövdede olduğu gibi dilimli süslenmiştir. Silmeler üst kısımda dışa doğru şişkin olarak düzenlenmiş boğum kısmına kadar devam etmektedir. Boğum kısmından sonra yukarıya doğru genişleyen bir ağız yapılmıştır. Ağız, huni şeklinde düzenlenmiş bir kapak ve kapağın üzerinde damla formundaki tutamaç ile sonlandırılmıştır. Gövdeden yukarıya doğru daralan emzik kısmı vardır. Emzik kısmının gövdeden hemen sonraki bölümünde, gövdeye doğru olan kısmında bitkisel bir süslemeye yer verilmiştir. Emziğin ağız kısmı yuvarlak şeklinde açılmaktadır. İbriğin sap kısmı "S" şeklinde yapılmıştır. Sapın gövdeye birleştiği alt kısmı kuş başı şeklinde sonlandırılmıştır.

Katalog No: 18 / Müze Envanter No: 74F/40-38

Fotoğraf No: 19 / Yüksekliği: 39 cm / Malzeme: Bakır / Müzeye Geliş Tipi: Satın alma

Tanım: Kitabesiz olan ibrik, düz bir kaideye sahiptir. Bakır malzemeden yapılmış olan eserin gövdesinde ortada kazıma tekniğiyle yapılmış bitkisel bir süsleme vardır. Bu süsleme iki bordürle sınırlandırılmıştır. İçteki bordür daha ince ve içerisi geometrik şekillerle doldurulmuştur. Dıştaki bordür geniştir. Yine geometrik süslemelerle süslenmiştir. Boyun kısmının gövdeye bağlandığı yerde, boynu çevreleyen tek sıra şeklinde, geometrik motifli bordür yapılmıştır. Aşağıdan yukarıya doğru daralan boyun kısmı, dışa doğru şişkin şekilde yapılmış bir boğumla sonlandırılmıştır. Boğumun üzerinde yukarıya doğru genişleyen ağız kısmı vardır. Ağız, huni şeklinde, üzerinde damla motifinin yapıldığı bir kapakla kapatılmıştır. Eserin emzik kısmı, gövdeden yukarıya doğru daralmaktadır. İbriğin sap kısmı, "S" şeklinde yapılmıştır. Sapın gövdeye yakın yerinde, sap kuş başı şeklinde sonlandırılmıştır.

Katalog No: 19 / **Müze Envanter No:** 67F/3-1

Fotoğraf No: 20 / **Yüksekliği:** 32,5 cm / **Malzeme:** Bakır / **Müze Geliş Tipi:** Satın alma

Tanım: Eser kitabesizdir. Bakır malzemeden yapılmıştır. Oval gövdeye sahip olan ibriğin gövdesinde süsleme bulunmamaktadır. İbriğin boyun kısmına geçmeden önce dışa doğru şişkince yapılmış bir bordür bulunmaktadır. Aşağıdan yukarıya doğru daralan boyun kısmı, dışa doğru şişkin şekilde yapılmış bir boğumla sonlandırılmıştır. Bu boğumda kazıma tekniğiyle yapılmış çizgiler işlenmiştir. Boğumun üzerinde yukarıya doğru genişleyen ağız kısmı vardır. Ağız, kayık şeklinde düzenlenmiştir. Üzerinde kapağı bulunmamaktadır. Eserin emzik kısmı, gövdeden yukarıya doğru daralmaktadır. Boğum kısmında işlenmiş olan ince silmeler emzik kısmının tamamında da tekrarlanmıştır. İbriğin sap kısmı, "S" şeklinde sonlandırılmıştır.

Katalog No: 20 / **Müze Envanter No:** 74F/40-30

Fotoğraf No: 21 / **Yüksekliği:** 44,5 cm / **Malzeme:** Bakır / **Müze Geliş Tipi:** Satın alma

Tanım: Kitabesiz olan eser, düz bir kaide üzerine yükselmektedir. Bakır malzemeli ibrik, oval formulu olan gövde süslemesizdir. İbriğin boyun kısmı gövdeye yakın bölümünde, dışa doğru şişkin şekilde yapılmış boğuma kadar daralmaktadır. Bu boğumdan sonra boyun kısmı ağız kısmına kadar genişleyerek devam etmektedir. Ağız, yuvarlak formda düzenlenmiştir. Bu kısım, üzerine huni şeklinde, üst kısmında damla şekli bulunan bir kapakla sonlandırılmıştır. Emzik kısmı, aşağıdan yukarıya doğru daralmaktadır. Oval şekilde açılan emziğin hemen üst kısmında balık motifi işlenmiştir. İbriğin sap kısmı, "S" şeklinde düzenlenmiştir. Sapın ibriğe birleştiği kısımda ağız açık bir kuş figürü işlenmiştir.

Değerlendirme

Günlük hayatta yaşamı kolaylaştıracak bir takım objeleri yapma çabası, en ilkel toplumdaki en modern topluma kadar, tüm toplumlar tarafından aralıksız bir şekilde sürdürülmüştür. İnsanlık tarihinin en büyük devrimlerinden birinin gerçekleştiği ve günümüz kentsel yaşamın temellerinin atıldığı "Neolitik Çağ" da meydana gelen değişim ve gelişmeler, insan hayatını kolaylaştıracak birçok yeniliği de beraberinde getirmiştir. Bu dönemde, sınırlı sayıda da olsa madenlerin işletilerek, madenden eşya ürettikleri yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Neolitik Çağ'ın sonlarına doğru, başta bakır olmak üzere madenlere talebin artması, bu alandaki gelişmelere hız kazandırmıştır. Altın, gümüş ve kırmızı renkli doğal bakır, Neolitik Çağ insanının dikkatini çeken ilk madenler olmuştur. Ortaya çıkış amaçları bireylerin temel gereksinimlerini karşılamaya

yöneliktir¹². Türk sanatının önemli bir kolu olarak gelişen madeni eserler¹³ her dönem ve bölgeyi temsil edecek kadar günümüze gelememiştir¹⁴.

İbrikler abdest almak, su taşımak vb. için yapılmış, üzerine kazınmış insan, farklı hayvan figürleri ve bitkisel, geometrik süslemeleri bulunduran araç-gereçlerdendir. Üzerindeki figürler ile anlamlandırılan ibrikler aynı zamanda döneme özgü sanat, işçilik ve estetik hakkında bilgiler vermenin yanı sıra ait olduğu dönemin sosyal ve ekonomik yapısına da ışık tutmaktadır¹⁵. Bu bildiride tanıtılan söz konusu ibrikler; malzeme, süsleme tekniği ve özellikleri bakımından birbirlerine çok benzer şekilde ele alınmış olmalarına rağmen form bakımından farklılıklar göstermektedirler. Bakır malzemeden yapılmış olan bu ibrikler, tabanlarında yere doğru genişleyen, düz kaideleri ile başlamaktadırlar. Gövde kısımları üzerinde yapılmış olan boyun ve emzik kısımlarının varlığı ibriklerin genel özellikleridir. Sadece gövde kısımlarında yer verilen süslemelerle farklılıklar göstermektedirler. Çalışmada yer alan ibriklerin iki adedinde kitabe¹⁶, iki adedinde yazı kuşağı¹⁷, on dört adedinde ise süslemeye¹⁸ yer verilmiştir. Bildiride yer alan ibriklerden sadece iki ibrikte kitabeğe yer verilmiştir. 2009/E-76 envanterli ibrikte “**Sahib Hacı Ali Ağa 1204**”, 2009/E-73 envanterli ibrikte ise “**Sahib Kasım oğlu Abdurrahman 1217**” tarihleri yazılıdır. 72F/8-1 envanter nolu ibrikte tarih verilmemiş, ancak ibriğin boyun kısmında aşağıya doğru sarkan bir badem şeklinde kartuşun içerisinde aşağıdan yukarıya doğru “**Selahaddin Eyyubi**” ismi okunmaktadır. İsinden dolayı ibriği dönem olarak Selahaddin Eyyubi dönemine tarihlendirebiliriz. İbriklerden ikisi üzerinde ise yazı kuşağı bulunmaktadır. 72F/8-1 envanterli ibriğin hem emzik hem de kapak kısımlarında yazı kuşakları vardır. Emzik kısmında oval bir kartuş içerisinde İbrahim suresi 7. Ayet, kapak kısmında ise Kehf suresi 46. Ayet yazmaktadır. 2009/E-75 envanter nolu ibriğin gövde kısmında aşağıya doğru daralan etrafı dilimli bir kartuş içerisinde “**La İlah İllallah**” ibaresi yer almaktadır.

Üzerinde kitabesi bulunmayan on sekiz ibriği form, süsleme özellikleri ve tekniği bakımından değerlendirdiğimizde kitabesi olan diğer iki ibrik ile benzerliğinden dolayı aynı döneme tarihlendirme yapabiliriz.

Madenlerin özelliklerine göre süsleme teknikleri geliştirilmiştir. Bunlar; çalma, kazıma, dövme, kabartma, delik işi, telkari, kakma, niello, kaplama ve yaldızdır¹⁹. Madeni eserlerin derin çizgilerle süslemeye başlanması, Tunç Çağı'nın başlarından itibaren (M.Ö. dördüncü bin sonu)²⁰. Metalürjideki gelişmelerin etkisiyle, Tunç Devriyle birlikte madenden yapılmış ürünlerin, (mutfak eşyası ve avcılık başta olmak üzere), gündelik yaşantıda kullanımlarına ağırlık verilmiştir²¹. Bildirideki madeni ibrikler kazıma tekniğiyle süslenmişlerdir. Kazıma tekniği, ucu keskin kalemler ve çekiç veya keski denilen, tahta saplı keskin ve sivri uçlu kazıma aleti ile yapılan süsleme yöntemidir.

¹² Oktay Başak, "Taşçağı'ndan Tunççağı'na Anadolu'da Maden Sanatın Gelişimi ve Kullanımı", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, S. 21, 2008, s. 19.

¹³ Gül Tunçel, "Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki İbrikler", *Erdem Dergisi*, 16, 2006, s. 195.

¹⁴ Tunçel, *a.g.e.*, s. 257.

¹⁵ M. Zeki Kuşoğlu, "İbrikler", *İlgi*, 12, 1992, s. 14.

¹⁶ Envanter No: 2009/E-76, 2009/E-73.

¹⁷ Envanter No: 72F/8-1, 2009/E-75.

¹⁸ Envanter No: 72F/8-1, 74F/40-50, 74F/40-47, 74F/ 40-39, 74F/40-81, 74F/40-82, 69/28-1, 74F/40-40, 74F/40-41, 74F/40-48, 66F/14-6, 74F/40-1, 74F/40-3, 74F/9-2.

¹⁹ Seçil Birkan, *İslamiyet Öncesi Orta Asya Türk Maden Sanatının Gelişimi (M. Ö. IV-M. S.X. Yüzyıllar)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, s. 1-2.

²⁰ Maryon, H., *Metalwork and Enameling*, New York, 1971, s. 121.

²¹ Başak, *a.g.e.*, s. 18.

Sanat, toplulukların maddi ve manevi değerlerinin aynasıdır²². Ana malzemesi bakır olan ve işlevsel özelliklerinin yanı sıra süsleme programlarıyla da dikkat çeken madeni eserler, halk kültürünün yansıtılması bakımından da değer taşımaktadırlar²³. Eserler dönemin süsleme unsurları ile halkın yaşayış biçimlerini, eğlence ve ilgi duydukları alanları yansıtması bakımından önemlidir. İbriklerdeki hayvan figürleri geyik, aslan, tavşan, kuş, av ve av sahneleri bunlara örnek gösterilebilir. Bu hayvanlar, Türk toplumunun avcılıktan ve hayvan yetiştiren göçebe yaşamdan dolayı önem verdiği hayvanlardır. Çağlar boyunca hemen her kültürde ve farklı malzemelerde görülen figürlü süslemeler, bir yandan bulunduğu yere estetik bir görünüm kazandırırken diğer yandan içerdiği sembolik anlamlarıyla zenginlik katmaktadır. İnsan figürleri, doğada yer alan çeşitli hayvanlar, av hayvanları değişik form ve üslupta yorumlanarak karşımıza çıkmaktadır. Kimi toplumlarda daha yoğun ve sevilerek kullanılan bu süsleme türü, bazı toplumlarda dini kuralların etkisiyle geri planda kalmıştır²⁴. Hayvan ve hayvan konularının resmedilmesi M.Ö. üçüncü bin ile ikinci bin arasında Mezopotamya'da mühür silindirlerin süslenmesi ile başlamıştır²⁵. Türk sanatında zengin figürlü temalardan oluşan hayvan ve hayvan konulu sahneler sanatçılar tarafından konu olmaya devam etmiştir. Yüzyıllar içinde yapılan figürler anlam taşımaya başlamıştır. Bunlardan bazıları, pars, kaplan, aslan gibi yırtıcı hayvanlar gündüzü; çift tırnaklı hayvanlar olan geyik, dağkeçisi, boğa gibi hayvanlar ise geceyi temsil etmiştir²⁶.

İncelenen ibriklerin dördünde²⁷ aslan figürü kazanmıştır. Aslan; savaş, zafer, iyinin kötüyü yenmesi, kuvvet ve kudret sembolü, postu ve yelesi de yiğitlik sembolü olarak kullanılmıştır. Türklerde uzun saçın yaygın olmasıyla aslan yelesi arasında sembol bakımından ilgi kurulmuştur²⁸. Aslan, Budist Türkler arasında ve sanatında bazen bir Tanrı, bazen de hükümdarın kendisini ya da oturduğu tahtı simgeler²⁹. Aynı zamanda güneşin ve aydınlığın da temsilcisidir³⁰.

Türk kültüründe kutsal kabul edilmiş olan at³¹, 72F/8-1 envanter nolu ibriğin her iki tarafında da kazanmıştır. İbriğin "A" tarafında iki atlı avlanırken, "B" tarafında ise yine iki atlı figüre yer verilmiştir. Fakat bu tarafta atlılar savaşırken tasvir edilmiştir. Türklerin, ailelerinden sonra, ikinci değerli varlıkları, atlarıdır³².

İslamiyet öncesi Türk toplumları konar-göçer kültürün mecburiyeti olarak avcılık ve hayvancılıkla uğraşarak ekonomik ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmışlardır³³. Oğuz Kağan'ın, sürülerini basıp atlarını yiyerek halkına zarar veren gergedanla yaptığı mücadelede, önce bir geyiği avlayıp onu gergedana karşı yem olarak kullanması çok dikkat çekicidir. Çünkü Oğuz Kağan'ın

²² Çınar, a.g.e., s. 172.

²³ Suat Alp, "Balkanlar'da Osmanlı Dönemi Maden Sanatı: XV.-XVIII. Yüzyıllar Arasında Faaliyet Gösteren Gümüş İş Atölyeleri", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 25, 2008, s. 17.

²⁴ Savaş Yıldırım, "Aslan-Boğa Mücadelesi Kompozisyonu", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 43, 2003, s. 2.

²⁵ Nejat Diyarbakırlı, *Hun Sanatı*, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları, 1972, s. 124.

²⁶ Diyarbakırlı, a.g.e., s. 165.

²⁷ Envanter No: 72/F8-1, 74F/40-47, 74F/40-39, 74F/40-81.

²⁸ Gönül Öney, "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Aslan Figürü", *Anatolia*, S.13, 1971, s.1-5.; Mehmet Özkartal, "Türk Destanlarında Hayvan Sembolizmine Genel Bir Bakış (Dede Korkut Kitabı'ndan Örnekler)", *Milli Folklor*, 94, 2012, s. 66.

²⁹ Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2002, s. 137.

³⁰ Gönül Öney, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1992, s.40.

³¹ Ali Abbas Çınar, *Türk Dünyası Halk Kültürü Üzerine Araştırma ve İncelemeler*, Muğla, Muğla Üniversitesi Matbaası, 1996, s. 203.

³² Çoruhlu, a.g.e., s. 140.

³³ Gönül Öney, "İran Selçukluları İle Mukayeseli Olarak Anadolu Selçuklularında Atlı Av Sahneleri", *Anatolia*, S.11, 1967, s. 128.

aklına avlamak için ilk olarak gelen hayvan geyiktir³⁴. Geyik, Türklerde her zaman av hayvanı olarak görülmüştür. Örneğin Dede Korkut hikâyelerinde av hayvanı olarak şöyle dile getirilmiştir. "...yoriyalum a bigler, av avlayalum kuş kuşlayalum, sığın geyik yikalum..." Dede Korkut Hikâyeleri'nde geçen geyik avları, spor amaçlı yapılan avlardır. Yani ekonomik kaygı güdülmeyen yapılmıştır³⁵. İncelenen ibriklerden iki örnekte geyik figürü işlenmiştir. 74F/40-50 envanter nolu ibrik gövdesinde geyik yalnız olarak işlenmişken, 74F/40-47 envanter nolu ibriğin gövdesinde iki geyik figürü iki aslanla beraber kazanmıştır.

İbrikler üzerinde yapılmış olan kuş figürleri oldukça ilginçtir. Kuş, Türk sanatında çeşitli sembolik anlamların ifadesi için kullanılmıştır. Türklerin eski dini olan ve Anadolu'da etkilerini devam ettiren Şaman inançlarına göre, mezar taşlarında rastlanan hayat ağacının tepesinde duran kuş, Şaman'a öbür dünyaya geçişte yardımcı olduğu ve yol gösterici ruhları sembolize ettiği bilinmektedir³⁶. El sanatlarında farklı malzemeler üzerinde farklı tekniklerle uygulanan bu figürlerin dini ve sembolik bir anlamı olduğu düşünülmektedir. Kuşlar, insan ruhunun görüntüsü veya gökte uçan meleklerle benzetildiği için sevilir ve saygı görürler³⁷. Kur'an-ı Kerim'de Nur Suresi'nin 41.ayetinde "....kanatlarını çırparak uçan dizi dizi kuşlar, hep Allah'ı tesbih ederler..." şeklinde zikredilmesi kuşları önemli kılmıştır³⁸. İbrikler üzerindeki kuş figürleri su ile ilgili bir bereket sembolü olarak, ibriğin fonksiyonuna uygun anlam taşıdığı söylenebilir. Madeni bir eşya üzerinde yer alan bu figür, İslam sanatında bütün gövdesi kuş şeklinde olan başka erken dönemden³⁹ itibaren emzik, kapak veya sap kısımlarından biri olarak da karşımıza çıkmaktadır⁴⁰. Bildiride incelenen ibriklerin on adedinde⁴¹ kuş figürü sap kısımlarının gövdeye yakın yerlerinde, sap kısmını sonlandırır şekilde yapılmıştır. 74F/40-30 envanter nolu ibriğin sap kısmındaki kuş başının ağzı açık, diğer ibriklerdeki kuş başlarının ise ağzı kapalı olarak yapılmıştır.

Bir av hayvanı olan tavşan, 74F/40-48 envanter nolu ibrikte kazanmıştır. Bitkisel zemin üzerine kazanmış olan tavşan, oturur vaziyette işlenmiştir. Ermenilerde ve Süryanilerde eti yenmez. Yahudi inancında da yasaklanmış olan tavşan, Tevrat'ta mekruh sayılmıştır. Tevrat'taki bu inancın Şii geleneğinin ve Hititlerin de yer aldığı yerel kalıttan etkilenmiş olabileceği belirtilir. İran Şiiliğinde tavşan kirli kabul edilmektedir. Eti yenmez. Tavşan Hititlerde "tabu"dur, yasaktır⁴². İran'ın eski inancı Zerdüşti dini metinlerinde ise tavşan "suyun bulunduğu yeri bildiği ve koşarak diğer hayvanlara bildirdiği için" kutsal kabul edilmiştir⁴³. Türk halkı yaşamı boyu tabiatla iç içe olmuş, tabiatı canlı olarak algılamış, sembollerinde de doğayı kutsamıştır. Atlı göçer kavimlerin dünyasında önemli yer işgal eden doğa, kültürün bir parçası olmuş sembolik bir dille tasvir edilmiştir⁴⁴. İbriklerde doğa tasvirleri yapılmıştır. Figürler ibriklerin gövde kısımlarına kazanmadan önce zemin bitkisel motiflerle doldurulmuştur.

³⁴ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2003, .s. 116.

³⁵ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı I*, Ankara: Türk Dil Kurumu, 1989, s. 95.

³⁶ Gönül Öney, "Anadolu'da Selçuk Geleneğinde Kuşlu, Çift Başlı Kartallı, Şahinli, Arslanlı Mezar Taşları", *Vakıflar Dergisi*, 8, 1969, s.290.; Emel Esin, " <Kuşçısı> Türk Sanatında Atlı Doğancı İkonografisi Hakkında", *Sanat Tarihi Yıllığı*, 6, 1976, s. 424-422.

³⁷ Bayhan, *a.g.e.*, s. 3.

³⁸ Emine Karpuz, "Konya'da Bulunan Hayvan Figürlü İşleme Örnekleri", 8. *El Sanatları Sempozyumu*, İzmir, 2005, s. 243.

³⁹ Bozkurt- Ertuğrul, *a.g.e.*, s. 373.

⁴⁰ Erginsoy, *a.g.e.*, s. 115.

⁴¹ Envanter No: 74F/40-47, 74F/40-81, 74F/40-82, 74F/40-41, 66F/14-6, 74F/40-1, 74F/40-3, 74F/9-2, 74F/40-38, 74F/40-30

⁴² Pervin Ergun, 2011. "Alevilik- Bektaşilikteki Tavşan İnançının Mitolojik Kökleri Üzerine", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 60, 2011, s. 285.

⁴³ Emine Naskali, *Av ve Avcılık*, İstanbul: Halil Oytun Altun Kitabevi, 2008, s. 14.

⁴⁴ Behiye Köksel, 2009. "Halk Türkülerinde Avla İlgili Semboller", *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, 1, 2009, s. 473.

Maden sanatı içerisinde kullanılan malzeme, uygulanan teknikler açısından dönem içerisinde gelişim gösteren ibrikler, üzerindeki figür ve süslemeler ile dikkat çekicidir⁴⁵. İbrikler form olarak; tabanlarında yere doğru genişleyen düz kaide, gövde kısımları oval, gövdeden yukarı doğru uzanan ince uzun boyun ve boyundan gövdeye doğru "S" kıvrımı şeklinde uzanan sap, gövdeden geniş başlayarak yukarıya doğru daralan huni biçiminde emzik kısımları olarak biçimlenmişlerdir. İbrikler üzerinde bezeme programı oluşturan en önemli unsur kazıma tekniği ile yapılmış insan ve hayvan figürleridir. Gövde kısımlarında iç içe bordürler içerisine yapılmış olan figürler kazıma tekniğiyle yapılmışlardır. İç içe yapılan bordürleri süslemede ise bitkisel ve geometrik süsleme unsurları kullanılmıştır. 74F/40-3 ve 74F/9-2 envanter nolu ibrikler gövde formlarıyla diğer ibriklerden farklılık göstermektedir. Gövde yuvarlak formudur. 74F/9-2 envanter nolu ibriğin gövdesi dilimlere ayrılarak süslenmiştir.

İbrikler üzerinde bezeme programı oluşturan en önemli unsur kazıma tekniği ile yapılmış insan ve hayvan figürleridir. Gövde kısımlarında iç içe bordürler içerisine yapılmış olan figürler kazıma tekniğiyle yapılmışlardır. Süslemelerdeki hayvan figürleri av hayvanlarıdır. Bunlardan farklı olarak 72F/8-1 envanter nolu ibriğin her iki yüzünde de avcı figürleri kazınmıştır. "A" yüzünde arkada şehir ve bitkisel bir zemin üzerinde işlenmiş üst kısımda atları üzerinde avlanmakta olan iki figür ve alt kısımda köşede oturan bir kadın figürü yer almaktadır. İbriğin "B" yüzünde ise yine şehir ve bitkisel zemin kullanılmıştır. Bu zemin üzerinde ellerinde hançerlerle savaşır durumda iki figür atları üzerinde kazınmıştır. Kıyafetler ve başlıkların farklı oluşu ile figürler birbirlerinden ayrılmaktadır. 74F/40-81 envanter nolu ibriğin gövde kısmında kadın figürü işlenmiştir. Kadın; saçları uzun, başının yarısı örtü ile kapatılmış, sağ elinde bir örtü başparmağı ile tutmuş, sol eli kazınmamış, üzerinde yaprak motifleriyle süslenmiş yeşil figür tamamlanmıştır. Ayrıntılı olarak kazınmış olan bu figürden dolayı ibriğin bir kadına ait olabileceğini söylemek mümkündür. 74F/40-40 envanter nolu ibriğin gövde kısmında ise ortada etrafı geometrik süslemeli bir madalyon içerisinde erkek yüzü kazınmıştır. Üst kısımdan saçları alın kısmına doğru uzayan, yanlarda ise sakallarıyla birlikte yüz hatları belirgin bir form alan erkek yüzünün oturduğu madalyon, sarmaşık dallar ve yaprakların oluşturduğu bitkisel bir zemin üzerinde yapılmıştır. Kitabesi bulunmayan bu ibriği, üzerindeki süslemeden dolayı bir erkeğe ait olabileceği söylenebilir. İbriklerin üzerindeki hayvan figürleri, av hayvanları olmalarının yanı sıra sembolik anlamlarıyla da dikkat çekmektedir. Sembolik anlamıyla dikkat çeken diğer bir hayvan boğadır. Boğa; ay, karşı kuvvet, düşman, yenilen hayvan simgesidir⁴⁶. 74F/40-39 envanter nolu ibrikte boğa tek başına tasvir edilmiştir. Ön ayakları ileri doğru uzanmış ve ağzı açık bir şekilde kazınmıştır. 74F/40-81 envanter nolu ibrikte aslanla birlikte kazınmıştır. Aslan-boğa mücadelesi olarak tanımlanmaktadır. Aslan-boğa mücadelelerinde aslan, galibiyeti, zafer kazanmış hayvanı boğa ise yenilen hayvanı sembolize eder. İslam sanatında bu mücadele birbirine karşıt kavramlar için de kullanılmıştır⁴⁷. M.Ö. 4. binlerde Sümerler döneminde ilk karşımıza çıkan bu kompozisyona⁴⁸ güneşin aya veya karanlığa, iyiliğin kötülüğe, yerlinin düşmana galibiyeti şeklinde çeşitli sembolik anlamlar verilmiştir⁴⁹. Aslan-boğa mücadelesinin Anadolu ve ona yakın çevre kültürlerdeki örneklerine ise 5. yüzyıldan itibaren rastlanmaktadır⁵⁰.

⁴⁵ Çınar, *a.g.e.*, s. 174.

⁴⁶ Gönül Öney, "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Boğa Kabartmaları", *Belleten*, 34, 133, Ankara, 1970, s. 100.

⁴⁷ Öney, *a.g.e.*, s. 92.

⁴⁸ Hartner, W., "The Earliest History of the Constellations in the Near East and the Motif of the Lion-Bull Combat", *Journal of Near Eastern Studies*, XXIV, s. 1.

⁴⁹ Öney, *a.g.e.*, s. 92.

⁵⁰ Yıldırım, *a.g.e.*, s. 4.

Bildiride katalog yapılarak anlatılmaya çalışılan on dokuz ibrik malzeme olarak bakırdan, bir ibrik ise pirinçten yapılmıştır.

İbriklerdeki hayvan figürleri ile İslam sanatında süsleme amaçlı kullanılan figürler arasında bağlantı kurmak mümkündür. Bu figürlerin sembolik anlamlarının yanı sıra Türklerdeki av ve avcılığın yaygın olduğunu anlamak mümkündür. Av hayvanları ve avcılık yapan birinin at üzerinde yapıldığı süslemeler Türk-İslam sanatında her dönemde, farklı malzemelerde ve farklı mimari eserler üzerinde kullanılmıştır. Diğer sanat dallarında olduğu gibi maden sanatında da kullanılan malzeme, tekniklerin zenginliği ve çeşitliliği dikkat çekmektedir. İbrikler üzerinde stilize edilerek kullanılan bitkisel figürlerde görülmektedir. Bu figürler kazıma tekniği ile çizilmiş basit dal, çiçek ve yaprak şeklinde ele alınmıştır.

Sonuç

Madeni eserler, Türk Sanatının önemli bir kolu olarak gelişmiştir. İçerisinde kullanılan malzeme, uygulanan teknikler açısından bir gelişim göstermektedir⁵¹. İbrikler, üzerlerine insan ve hayvan figürlerinin çizildiği, hayvan figürlerinin av hayvanları olmasının yanı sıra ikonografik anlamlar taşıması ile dikkat çekmektedir. Ortaya çıkış amaçları bireylerin temel gereksinimlerini karşılamaya yönelik olan bu eserler, ait olduğu dönemin sosyal ve ekonomik yapısına da ışık tutmaları bakımından önem taşımaktadır. Elazığ Etnoğrafya ve Arkeoloji Müzesi'nde depoda bulunan yirmi madeni ibrikten on sekizi üzerinde kitabe bulunmamaktadır. Bu ibrikler kitabesiz olduklarından dolayı kitabesi bulunan diğer iki ibrikle form, süsleme ve teknik bakımdan benzerlikleri göz önünde tutularak tarihlendirilmeye çalışılmıştır. İncelenen bu ibrikler üzerinde yer alan figürler, süslemeler sembolik olarak çözümlemesi yapılarak bilim dünyasına tanıtılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Alp, Suat, "Balkanlar'da Osmanlı Dönemi Maden Sanatı: XV.-XVIII. Yüzyıllar Arasında Faaliyet Gösteren Gümüş İşi Atölyeleri", *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.25, S.2, 2008, s. 15-35.
- Arseven, C. Esat, "İbrik", *Sanat Ansiklopedisi*, S.2, 1965, s. 765-778.
- Bakır, Abdulhalik, "Ortaçağ İslam Dünyasında Madencilik ve Maden Sanayi", *Tarih İnceleme Dergisi*, S.21, 2002, s. 205-208.
- Başak, Oktay, 2008. "Taşçağı'ndan Tunççağı'na Anadolu'da Maden Sanatının Gelişimi ve Kullanımı", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, S.21, 2008, s. 15-33.
- Bayhan, Ahmet Ali, "Gümüşhane\Kelkit'ten İki Madeni İbrik", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Dergisi*, S.11, 2007, s. 1-10.
- Birkan, Seçil, *İslamiyet Öncesi Orta Asya Türk Maden Sanatının Gelişimi (M.Ö. IV-M.S. X. Yüzyıllar)*, Ankara Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005.
- Bodur, Fulya, *Türk Maden Sanatı*, İstanbul, 1987.
- Bozkurt, N.- Ertuğrul, S., "İbrik", *İslam Ansiklopedisi*, 21, 2000, s. 372-378.
- Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ankara, 1997.

---

⁵¹ Tali, a.g.e., s. 2122.

- Çınar, Ali Abbas, *Türk Dünyası Halk Kültürü Üzerine Araştırma ve İncelemeler*, Muğla, 1996.
- Çınar, Sahure, “Erzurum Arkeoloji Müzesi Deposunda Bulunan Kaçar Dönemine Ait Bir Grup İbrik”, *Art-Sanat*, 2, 2014, s. 163-182.
- Çoruhlu, Yaşar, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, İstanbul, 2002.
- Diyarbakirli, Nejat, *Hun Sanatı*, İstanbul, 1972.
- Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı I*, Ankara, 1989.
- Erginsoy, Ülker, *İslam Maden Sanatının Gelişmesi*, İstanbul, 1978.
- Ergun, Pervin, “Alevilik- Bektaşilikteki Tavşan İnancının Mitolojik Kökleri Üzerine”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S.60, 2011, s. 281-312.
- Esin, Emel, “<Kuşçı> Türk Sanatında Atlı Doğancı İkonografisi Hakkında”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, 6, 1976, s. 441-452.
- H., Maryon, *Metalwork and Enameling*, New York, 1971.
- Karpuz, Emine, “Konya'da Bulunan Hayvan Figürlü İşleme Örnekleri”, 8. *El Sanatları Sempozyumu*, İzmir, 2005, s. 234-249.
- Köksel, Behiye, “Halk Türkülerinde Avla İlgili Semboller”, *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, S.1, 2009, s. 464-478.
- Kuşoğlu, M. Zeki, "İbrikler", *İlgi*, S.12, 1992, s. 12-15.
- Naskali, Emine, *Av ve Avcılık*, İstanbul, 2008.
- Ögel, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi I*, Ankara, 2003.
- Öney, Gönül, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Boğa Kabartmaları”, *Bellekten*, S.133, Ankara, 1970, s. 83-100.
- Öney, Gönül, “Anadolu’da Selçuk Geleneğinde Kuşlu, Çift Başlı Kartallı, Şahinli, Arslanlı Mezar Taşları”, *Vakıflar Dergisi*, s.8, 1969, s. 283-291.
- Öney, Gönül, “İran Selçukluları İle Mukayeseli Olarak Anadolu Selçuklularında Atlı Av Sahneleri”, *Anatolia*, 9, 1967, s. 121-138.
- Öney, Gönül, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Aslan Figürü”, *Anatolia*, S.13, 1971, s. 1-64.
- Öney, Gönül, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, Ankara, 1992.
- Özkartal, Mehmet, “Türk Destanlarında Hayvan Sembolizmine Genel Bir Bakış Dede Korkut Kitabı'ndan Örnekler”, *Milli Folklor*, S.94, 2012, s. 58-71.
- Tali, Şerife, “Kayseri Etnografya Müzesi'nde Bulunan Şifa Tasları ve Sanatı Üzerine”, *Turkish Studies* S.8, 2013, s. 2119-2138.
- Tunçel, Gül, “Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki İbrikler”, *Erdem Dergisi*, S.16, 2006, s. 195-212.
- Tunçel, Gül, “Madeni Eserlerden Bir Grup Kap”, *Turkish Studies*, S.6, 2011, s. 564-577.
- Tunçel, Gül, “Türk Maden Sanatı Kronolojisinde İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi’ndeki İki Adet Piring Buhurdan”, *Milli Folklor*, S.23, 2011, s. 257-264.
- W., Hartner, "The Earliest History of the Constellations in the Near East and the Motif of the Lion-Bull Combat", *Journal of Near Eastern Studies*, XXIV, s. 1-16.

Yavuz, Güngör, "Türk Maden Sanatı ve Bir Selçuklu Şamdanı", *Arkitekt*, S.2, 1968, s. 71-78.

Yıldırım, Savaş, "Aslan-Boğa Mücadelesi Kompozisyonu", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S.43, 2003, s. 1-18.

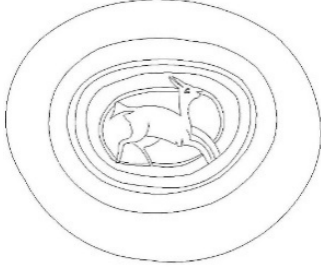
ŞEKİL VE FOTOĞRAFLAR

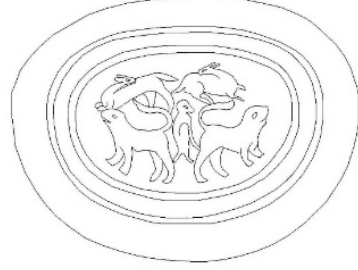
Çizim 1: Envanter No 72F/8-1 (A)

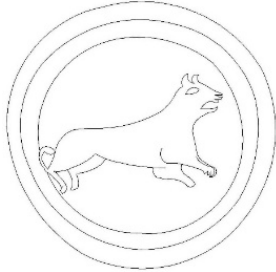
Çizim 2: Envanter No 72F/8-1 (B)

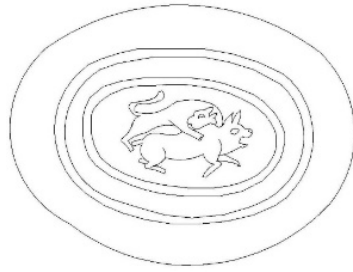
Çizim 3: Envanter No 74F/40-50.

Çizim 4: Envanter No 74F/40-47.

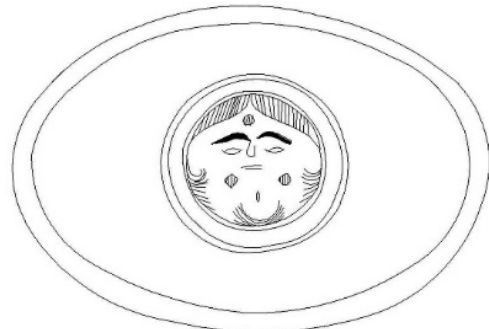
Çizim 5: Envanter No 74F/40-39.

Çizim 6: Envanter No 74F/40-81.

Çizim 7: Envanter No 74F/40-82.

Çizim 8: Envanter No 74F/40-40.

Foto. 1: Envanter No 2009/E-76.

Foto. 2: Envanter No 2009/E-73.

Foto.3: Envanter No 72F/8-1.

Foto. 4: Envanter No72F/8-1.

Foto. 5: Envanter No 2009/E-75.

Foto. 6: Envanter No 74F/40-50.

Foto. 7: Envanter No 74F/40-47.

Foto. 8: Envanter No 74F/40-39.

Foto. 9: Envanter No 74F/40-81.

Foto. 10: Envanter No 74F/40-82.

Foto. 11: Envanter No 69F/28-1.

Foto. 12: Envanter No 74F/40-40.

Foto. 13: Envanter No 74F/40-41

Foto. 14: Envanter No 74F/40-48

Foto. 15: Envanter No 66F/14-6.

Foto. 16: Envanter No 74F/40-1.

Foto. 17: Envanter No 74F/40-3

Foto. 18: Envanter No 74F/9-2

Foto. 19: Envanter No 74F/40-38

Foto. 20: Envanter No 67F/3-1.

Foto. 21: Envanter No 74F/40-30 F.